

KLAUDIA JAGUSIAK*

Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa, Polska

POLSKA POLITYKA WOBEC WSCHODNIEGO SĄSIEDZTWA I INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

POLAND'S POLICY TOWARDS THE EASTERN NEIGHBOURHOOD AND EUROPEAN INTEGRATION

ABSTRAKT: Niniejszy artykuł analizuje założenia, kierunki i instrumenty polskiej polityki wobec państw wschodniego sąsiedztwa w kontekście procesów integracji europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem relacji z Ukrainą, Mołdawią i Gruzją. Polska jako graniczne państwo członkowskie Unii Europejskiej, odgrywa istotną rolę w promowaniu demokracji, reform ustrojowych oraz zbliżania tych państw do struktur europejskich. Działania te wpisują się w założenia Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2020 roku, która podkreśla znaczenie aktywnej polityki wschodniej w zapewnianiu bezpieczeństwa regionalnego. Artykuł przedstawia teoretyczne podstawy polityki sąsiedztwa i integracji, rolę Polski w kształtowaniu Partnerstwa Wschodniego oraz konkretne mechanizmy wsparcia dyplomatycznego, eksperckiego i rozwojowego.

SŁOWA KLUCZOWE: polska polityka wschodnia, Partnerstwo Wschodnie, Mołdawia, Ukraina, Gruzja

ABSTRACT: This article analyzes the assumptions, directions and instruments of Polish policy towards the Eastern Neighborhood countries in the context of European integration processes, with particular emphasis on relations with Ukraine, Moldova and Georgia. Poland, as a border member state of the European Union, plays an important role in promoting democratization, systemic reforms and bringing these countries closer to European structures. These activities are in line with the assumptions of the National Security Strategy of the Republic of Poland from 2020, which emphasizes the importance of an active Eastern policy in ensuring regional security. The article presents the theoretical foundations of the neighborhood and integration policy, Poland's role in shaping the Eastern Partnership and specific mechanisms of diplomatic, expert and development support.

KEYWORDS: Polish Eastern Policy, Eastern Partnership, Moldova, Ukraine, Georgia

* **dr Klaudia Jagusiak**, War Studies University, Warsaw, Poland

 <https://orcid.org/0000-0002-3136-5139> k.jagusiak@akademia.mil.pl

Copyright (c) 2025 Klaudia Jagusiak. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

WPROWADZENIE

Jednym z kluczowych celów II filaru Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2020 roku jest „rozwijanie współpracy bilateralnej, regionalnej i globalnej w celu umocnienia pozycji Polski jako istotnego elementu systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. Polska jako istotny aktor w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, powinna aktywnie wspierać niezależność, suwerenność oraz nienaruszalność granic Ukrainy, Gruzji i Mołdawii, a także popierać ich dążenia do integracji z Unią Europejską (UE) i strukturami euroatlantyckimi. Działania te obejmują również zaangażowanie Polski w inicjatywy stabilizacyjne w jej wschodnim sąsiedztwie, m.in. w ramach Partnerstwa Wschodniego”¹.

Polityka wschodniego sąsiedztwa zajmuje kluczowe miejsce w agendzie polskiej polityki zagranicznej, z nasileniem od momentu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku. Z uwagi na bliskie sąsiedztwo z państwami takimi jak Ukraina, Białoruś czy Mołdawia, Polska postrzega swoją rolę nie tylko jako beneficjenta unijnej polityki sąsiedztwa, ale również jest głosem interesów wschodnich partnerów na forum UE i Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO).

W kontekście wyzwań geopolitycznych, zwłaszcza pełnoskalowej agresji Rosji na Ukrainę w 2022 roku (kontynuowanej i zintensyfikowanej agresji z roku 2014), polityka wschodnia zyskała na znaczeniu. Polska aktywnie wspierała rozszerzenia Unii Europejskiej na wschód, podkreślając potrzebę integracji Ukrainy, Mołdawii oraz Gruzji z europejską przestrzenią polityczną, gospodarczą i prawną. Jest to postrzegane przez rząd Polski jako element wzmacniania bezpieczeństwa regionalnego oraz ograniczania rosyjskiej strefy wpływów w Europie Środkowo-Wschodniej.

Polityka Warszawy wobec Ukrainy, Białorusi, Mołdawii oraz państw Kaukazu Południowego stanowi integralny element krajowego systemu bezpieczeństwa i jednocześnie wpisuje się w szerszą unijną strategię integracyjną. W związku z powyższym, celem niniejszego artykułu jest przedstawienie głównych kierunków polskiej polityki wobec państw wschodniego sąsiedztwa w perspektywie ich integracji europejskiej oraz wobec rosyjskiej agresji na Ukrainę.

Niniejsze opracowanie będzie odpowiedzią na pytanie: W jaki sposób Polska realizuje swoją politykę wobec wschodniego sąsiedztwa, jakie są jej cele i założenia? Tak sformułowany problem badawczy wymaga jego dekompozycji na problemy szczegółowe tj.: Jakie są strategiczne cele Polski wobec Ukrainy, Mołdawii i Gruzji? Jak Polska wykorzystuje instrumenty dyplomatyczne, gospodarcze i społeczne w ramach polityki sąsiedztwa? Jakie są wyzwania dla skuteczności tej polityki?

Wobec powyższego przypuszcza się, że Polska prowadzi aktywną politykę wspierania integracji europejskiej państw wschodniego sąsiedztwa (Ukrainy, Mołdawii, Gruzji), jednak skuteczność tych działań ograniczana jest przez czynniki geopolityczne (przede wszystkim imperialną politykę Rosji), wewnętrzne problemy państw regionu oraz niespójność unijnej polityki zagranicznej. W zainteresowaniu Polski leży również integracja Białorusi ze strukturami zachodnimi, jednak ze względu na silne uzależnienie tego państwa od Federacji Rosyjskiej oraz jego współudział

¹ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2020, [online:] https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf (dostęp: 21.05.20250).

w agresji na Ukrainę, świadomie zrezygnowano z rozwijania w niniejszym artykule zagadnienia współpracy Polski z Białorusią. W niniejszym opracowaniu wykorzystano analizę dokumentów strategicznych, publikacji eksperckich, artykułów naukowych oraz raportów opracowanych przez ośrodki badawcze. Dodatkowo zastosowano metodę porównawczą.

TEORETYCZNE UJĘCIE POLITYKI WSCHODNIEGO SĄSIEDZTWA

Rozpad Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) i tworzący się po nim nowy układ sił w Europie Środkowo-Wschodniej niejako wymusił na państwach zachodniej Europy sformułowanie polityki wobec tego regionu. Wyniki tych wysiłków świadczyć miały o roli i międzynarodowym znaczeniu Unii Europejskiej. Faktem jest bowiem, że UE napotkała wiele trudności w relacjach z państwami wschodnioeuropejskimi, nie potrafiła wykształcić jednego popieranego przez wszystkie państwa członkowskie stanowiska wobec państw regionu. Agresja zbrojna Federacji Rosyjskiej na Ukrainę (2022), będąca kontynuacją konfliktu, trwającego od 2014 roku, potwierdziła wcześniejsze przypuszczenia, że polityka UE wobec państw Europy Wschodniej nie była dotąd w pełni skuteczna.

Po rozpadzie Związku Radzieckiego Unia Europejska podjęła wysiłki mające na celu ukształtowanie korzystnych warunków dla integracji nowo powstałych państw postsowieckich z europejską przestrzenią polityczną, prawną i gospodarczą. W obliczu transformacji ładu międzynarodowego UE konsekwentnie promowała własny system wartości, oparty na zasadach demokracji, poszanowaniu praw człowieka, rządach prawa oraz normach społecznych. Celem tych działań było nie tylko zakotwiczenie państw Europy Wschodniej i Południowego Kaukazu w strukturach zachodnich, ale również zachęcanie ich do wdrażania reform demokratycznych, przestrzegania praw człowieka i międzynarodowych standardów.

Jednym z najistotniejszych wyzwań strategicznych dla Unii Europejskiej w tym kontekście, było wypracowanie takiego modelu współpracy, który z jednej strony umożliwiałby stopniowe zbliżenie się państw sąsiedzkich do UE, z perspektywą ich ewentualnego członkostwa w dłuższej perspektywie, a z drugiej pozwalałby na utrzymanie stabilnych i pragmatycznych relacji z Federacją Rosyjską. Dążenie do pogodzenia tych dwóch (często sprzecznych) celów, stanowiło istotne ograniczenie skuteczności polityki wschodniej Unii Europejskiej w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku.

POJĘCIE EUROPEJSKIEJ POLITYKI SĄSIEDZTWA

Europejska Polityka Sąsiedztwa (EPS) została zainicjowana w 2004 roku jako odpowiedź na rozszerzenie Unii Europejskiej i potrzebę zacieśnienia relacji z państwami nieobjętymi procesem akcesyjnym. Rozszerzenia przeprowadzone w latach 2004 i 2007 oznaczały przesunięcie zewnętrznych granic Unii Europejskiej na wschód i południe oraz sąsiedztwo z nowymi państwami. Nowe podejście miało na celu utworzenie warunków politycznej stabilności i gospodarczego rozwoju oraz regionalnej współpracy z odwołaniem się do wspólnych wartości. Cel EPS określono 12 maja 2004 roku w komunikacie Komisji „Europejska Polityka Sąsiedztwa. Dokument Strategiczny”. Uznano w nim, że głównym celem jest zapobieżenie powstaniu nowych linii podziału w Europie

poprzez sukcesywne włączanie państw sąsiedzkich do różnych aktywności Unii Europejskiej, zwłaszcza we współpracę polityczną, gospodarczą i kulturalną². Celem, jaki przyświecał utworzeniu EPS, była chęć i potrzeba współpracy UE z krajami, z którymi miała ona wspólną granicę lądową lub morską, przyczyniając się do polepszenia ich dobrobytu i umocnienia stabilności w regionie³.

Polityka integracji europejskiej, w rozumieniu szerszym niż proces akcesyjny, odnosiła się do stopniowego włączania państw trzecich w system polityczny i gospodarczy UE poprzez harmonizację prawa, standardów oraz uczestnictwo w wybranych politykach wspólnotowych.

W dniu 4 grudnia 2006 roku Komisja Europejska wraz z Parlamentem Europejskim przyjęła Komunikat dotyczący wzmocnienia EPS, w którym potwierdzono zasadność rozwijania tego instrumentu jako narzędzia pogłębiania współpracy z krajami położonymi w bezpośrednim sąsiedztwie UE. Dokument podkreślał, że EPS nie jest mechanizmem powiązany z procesem rozszerzenia Unii i nie stanowi formalnej oferty członkostwa dla państw objętych tą polityką. Jednak już w kolejnej deklaracji, rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 15 listopada 2007 roku, zaznaczono, że chociaż EPS nie daje automatycznej perspektywy członkostwa, to w przypadku wschodnich partnerów, których europejski charakter nie budzi wątpliwości, możliwe jest uznanie długoterminowej perspektywy akcesyjnej.

Europejska Polityka Sąsiedztwa została zaprojektowana jako narzędzie obejmujące wszystkie państwa graniczące z Unią Europejską. W ramach EPS wyróżnia się pięć kluczowych obszarów geograficznych: Europę Północną, region śródziemnomorski, Bałkany, region Morza Czarnego oraz Wymiar Wschodni⁴⁵.

² M. Pietraś, K. Stachurska-Szczesiak, J. Misiągiewicz, *Europejska Polityka Sąsiedztwa Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 20212, s. 7.

³ P. Marcinkowska, *Europejska Polityka Sąsiedztwa*, WUW, Warszawa 2011, s. 17.

⁴ M. Sydoruk, *Wizje Europejskiej Polityki Sąsiedztwa UE oraz Polski w relacjach Unii i Ukrainy*, Centrum Europy Wschodniej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej [online:] <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2017/0510/101909-cew-analiza-nr15.pdf> (dostęp: 23.05.2025).

⁵ H. Bazhenova, *Ukraina w Partnerstwie Wschodnim: osiągnięcia i perspektywy*, Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, 17 (2019), z. 2, s. 65-93, DOI: <https://doi.org/10.36874/RIESW.2019.2.3>.

Tabela 1.

Zasięg terytorialny polityki wschodniej UE

Koncepcja	Inicjatywa Nowego Sąsiedztwa	„Wymiar Wschodni” UE	„Szersza Europa”	Europejska Polityka Sąsiedztwa
Zasięg terytorialny	Ukraina, Białoruś, Mołdawia	Ukraina, Białoruś, Mołdawia, Rosja	- wschodni sąsiedzi UE: Ukraina, Białoruś, Mołdawia, Rosja - południowi sąsiedzi UE: państwa basenu Morza Śródziemnego	- wschodni wymiar: Ukraina, Białoruś, Mołdawia, Armenia, Azerbejdżan i Gruzja - południowy wymiar: Algeria, Egipt, Izrael, Jordania, Liban, Libia, Maroko, Autonomia Palestyńska, Syria i Tunezja

Źródło: M. Sydoruk, *Wizje Europejskiej Polityki Sąsiedztwa UE oraz Polski w relacjach Unii i Ukrainy*, Centrum Europy Wschodniej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej [online:] <https://phavi.umcs.pl/at/attachment-s/2017/0510/101909-cew-analiza-nr15.pdf> (dostęp: 23.05.2025).

Z punktu widzenia niniejszego opracowania zasadne jest krótkie omówienie genezy Wymiaru Wschodniego Unii Europejskiej, którego inicjatorem była Polska. Inspiracją dla tej koncepcji były doświadczenia Finlandii związane z tworzeniem i promowaniem Wymiaru Północnego, stanowiącego regionalny komponent unijnej polityki zewnętrznej. Idea Wymiaru Wschodniego pojawiła się już w 1998 roku, w okresie trwania negocjacji akcesyjnych Polski z UE. Warszawa, przewidując, że po przystąpieniu do UE, Polska będzie posiadać najdłuższą wschodnią granicę zewnętrzną Wspólnoty, dążyła do nadania tej przestrzeni strategicznego znaczenia w polityce unijnej. Celem Polski było wykorzystanie własnych doświadczeń historycznych i kulturowych w relacjach z państwami Europy Wschodniej oraz zwiększenie swojego wpływu w kształtowaniu wspólnej polityki zagranicznej i sąsiedzkiej UE. Ambicją polskiego rządu było także zbudowanie trwałej pozycji jako aktywnego i kompetentnego aktora w zakresie unijnej polityki wschodniej, z perspektywą objęcia w przyszłości roli jednego z jej liderów⁶⁷.

W związku z powyższymi założeniami w styczniu 2003 roku Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej przedstawiło końcową propozycję dotyczącą kształtu unijnej polityki wobec wschodnich sąsiadów, w formie dokumentu pt. „Non-paper nt. przyszłego kształtu polityki rozszerzonej UE wobec nowych sąsiadów wschodnich”. Dokument ten zawierał szereg postulatów, w tym m.in. utworzenie Europejskiego Funduszu Demokracji, który miałby wspierać procesy demokratyzacyjne i transformacyjne w krajach położonych na wschód od granic Unii⁸.

Zgodnie z intencją strony polskiej, Wymiar Wschodni miał zostać wyodrębniony jako autonomiczna strategia regionalna w ramach polityki zagranicznej UE, skierowana na wzmocnienie bezpieczeństwa europejskiego poprzez trwałą stabilizację wschodniego sąsiedztwa. W dłuższej perspektywie zakładano, że Inicjatywa doprowadzi do stopniowej integracji z UE tych państw,

⁶ A. Legucka, *Polityka wschodnia Unii Europejskiej*, AON, Warszawa 2008, s. 51.

⁷ A. Legucka, *Miejsce i rola Wschodniego Wymiaru w polityce bezpieczeństwa NATO i Unii Europejskiej*, rozprawa doktorska, AON, Warszawa 2004, s. 13.

⁸ Ibidem.

które wykażą się najwyższym poziomem zaangażowania we wprowadzaniu reform politycznych, gospodarczych i instytucjonalnych. W pierwotnym ujęciu Wymiar Wschodni obejmował cztery kluczowe państwa: Rosję, Białoruś, Ukrainę i Mołdawię i miał stanowić wyraźnie zdefiniowaną regionalną strategię wobec nowych sąsiadów UE po jej rozszerzeniu na wschód⁹.

W latach 2006–2008 podejmowano szereg inicjatyw mających na celu intensyfikację współpracy UE z państwami powstałymi po rozpadzie Związku Radzieckiego. Wiosną 2008 roku, podczas spotkania ministrów spraw zagranicznych UE w Brukseli, przedstawiono wspólną inicjatywę Polski i Szwecji dotyczącą powołania Partnerstwa Wschodniego. U podstaw tej koncepcji leżało kilka kluczowych motywacji. Po pierwsze, dążono do nadania nowej dynamiki wschodniemu wymiarowi EPS, szczególnie w kontekście braku realnych perspektyw członkostwa w UE dla większości państw postradzieckich. Po drugie, inicjatywa miała stanowić dowód na rosnącą zdolność Polski do aktywnego współkształtowania unijnej polityki wschodniej (Szwecja od lat wskazywała na strategiczną rolę Warszawy w tym zakresie)¹⁰.

Inicjatorzy Partnerstwa Wschodniego dostrzegali w projekcie duży potencjał, jednak różnie podchodzili do definiowania jego celów i priorytetów. Polska, w swojej polityce zagranicznej, odwoływała się do historycznych idei współpracy z najbliższymi wschodnimi sąsiadami. Kluczowym założeniem Warszawy było przekształcenie otoczenia geopolitycznego RP poprzez wspieranie dalszego rozszerzenia Unii Europejskiej i NATO na Wschód, zwłaszcza w odniesieniu do Ukrainy. Po pomarańczowej rewolucji pojawiła się realna nadzieja, że Kijów obrał kurs proeuropejski kurs, a Polska mogła odgrywać rolę rzecznika interesów Ukrainy na arenie międzynarodowej. Niestety, zwycięstwo Wiktora Janukowycza i zmiana kierunku politycznego w Ukrainie doprowadziły do czasowego zahamowania tych ambicji, uznano bowiem, że w istniejącej konfiguracji politycznej realizacja wcześniej zakładanych celów będzie niemożliwa¹¹.

Polska zabiegała również o zapewnienie sobie dostępu do źródeł surowców energetycznych z rejonu Kaukazu Południowego, co w kontekście trwających w UE debat nad bezpieczeństwem energetycznym było uważane za strategicznie uzasadnione działania. Z perspektywy Polski kluczowe było wzmacnianie roli państw poradzieckich Europy Wschodniej i Zakaukazia w europejskiej polityce sąsiedztwa¹². W 2009 roku Partnerstwo Wschodnie zostało powołane jako wyspecjalizowany filar EPS skierowany do sześciu państw: Ukrainy, Białorusi, Mołdawii, Gruzji, Armenii i Azerbejdżanu¹³.

Analizując przedstawione zagadnienia, należy stwierdzić, że Polska od momentu rozpoczęcia procesu integracji z UE aktywnie wspierała zacieśnianie relacji UE z państwami wschodniego sąsiedztwa, takimi jak Ukraina, Białoruś, Mołdawia oraz kraje Kaukazu Południowego. Działania te były uzasadniane zarówno względami geostrategicznymi, w tym koniecznością budowy

⁹ A. Legucka, *Polityka wschodnia...*, op. cit., s. 52.

¹⁰ A. Barabasz, M. Piechocki, *Partnerstwo Wschodnie jako instrument polityki wschodniej UE?*, *Rocznik Integracji Europejskiej*, 6/2012, s. 260.

¹¹ *Ibidem.*, s. 261.

¹² A. Barabasz, M. Piechocki, *Partnerstwo Wschodnie jako...*, op. cit., s. 261.

¹³ *Ibidem.*

swojej strefy buforowej stabilności i przewidywalności, jak i dążeniem do zapewnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa europejskiego, szczególnie na wschodniej flance Unii. Wydarzenia związane z rosyjską agresją na Ukrainę, początkowo w 2014 roku (aneksja Krymu i wybuch konfliktu w Donbasie), a następnie pełnoskalowy atak Rosji w 2022 roku, stanowiły potwierdzenie wieloletnich ostrzeżeń formułowanych przez polską dyplomację wobec ekspansywnych i imperialnych ambicji Federacji Rosyjskiej. Polityka Kremla, zakorzeniona w tradycji postimperialnej, konsekwentnie podważała fundamenty ładu międzynarodowego opartego na suwerenności, integralności terytorialnej i zasadach prawa międzynarodowego.

Ponadto, wydarzenia na Białorusi (m. in. sfałszowane wybory prezydenckie w 2020 roku, brutalna represja wobec protestów obywatelskich, niemilitarne włączenie się Aleksandra Łukaszenki do wojny z Ukrainą) doprowadziły do, de facto przekształcenia Białorusi w quasi-republikę Federacji Rosyjskiej. Obecnie Białoruś jest głęboko uzależniona politycznie, gospodarczo i wojskowo od Moskwy, co czyni jej przyszłą integrację z instytucjami Zachodu mało prawdopodobną w dającej się przewidzieć przyszłości.

W obliczu powyższych wydarzeń Polska wyrosła na jednego z kluczowych liderów regionalnych w zakresie wsparcia dla państw Partnerstwa Wschodniego. Zarówno poprzez działania bilateralne, jak i aktywność na forum Unii Europejskiej i NATO. Polska odegrała wiodącą rolę w budowaniu międzynarodowej koalicji wspierającej Ukrainę. W sferze dyplomatycznej, militarnej, humanitarnej i infrastrukturalnej, Warszawa pokazała zdolność do skutecznego działania i koordynacji wysiłków regionalnych, co potwierdziło jej status jako państwa odpowiedzialnego za stabilność i bezpieczeństwo w Europie Środkowo-Wschodniej.

Polska nie tylko udziela pomocy, ale także promuje długofalowe rozwiązania systemowe, w tym integrację Ukrainy i Mołdawii z Unią Europejską, wspiera reformy instytucjonalne i transformację ustrojową, oraz dąży do trwałego zakotwiczenia tych państw w europejskiej przestrzeni wartości. W ten sposób realizuje nie tylko własne interesy bezpieczeństwa, ale także wzmacnia rolę UE jako geopolitycznego aktora.

UNIA EUROPEJSKA WOBEC PARTNERSTWA WSCHODNIEGO W WARUNKACH KONFLIKTU ZBROJNEGO

W odpowiedzi na inwazję Rosji na Ukrainę, Unia Europejska udzieliła Ukrainie wsparcia humanitarnego, gospodarczego oraz militarnego. W czerwcu 2022 roku Ukraina wraz Mołdawią otrzymały status kandydata UE, a wobec Gruzji zadeklarowano chęć podjęcia podobnych decyzji po realizacji reform w dziedzinie dobrego zarządzania.

Wobec uzyskania statusu krajów kandydujących, Ukraina oraz Mołdawia zostały objęte formalnymi procedurami polityki rozszerzenia UE. Warunkiem rozpoczęcia negocjacji akcesyjnych jest realizacja wymaganych reform oraz jednomyślna zgoda państw członkowskich. W przypadku Ukrainy szczególny nacisk kładziony jest na powiązanie odbudowy kraju po wojnie z procesem akcesyjnym, przy wykorzystaniu specjalnych instrumentów finansowych i koordynacyjnych¹⁴.

¹⁴ E. Kaca, *Debata o Partnerstwie Wschodnim w kontekście inwazji Rosji na Ukrainę*, PISM, [online:] <https://www.pism.pl/publikacje/debata-o-partnerstwie-wschodnim-w-kontekście-inwazji-rosji-na-ukraine> (dostęp: 28.05.2025).

Dla Mołdawii kluczowym wyzwaniem pozostawał kryzys energetyczny, spowodowany ograniczeniem dostaw surowców przez Rosję. Niedobory gazu, wysokie ceny energii i inflacja osłabiają poparcie społeczne dla rządu i utrudniają realizację reform. UE wsparła Mołdawię kwotą ok. 210 mln euro, a kolejne 250 mln euro zadeklarowano w listopadzie 2022 r. Jednocześnie Unia przyspieszyła proces integracji obu krajów z rynkiem wewnętrznym UE¹⁵.

Relacje Unii Europejskiej z Gruzją znajdują się obecnie w impasie z powodu braku postępu w reformach i konfliktu wewnętrznego między partią rządzącą a opozycją. Dnia 8 listopada premier Irakli Kobachidze oświadczył, że do 2028 r. Gruzja nie rozpocznie rozmów akcesyjnych z UE. To oświadczenie prowadzi do zamrożenia relacji Gruzji z UE i jest to także pierwsze jawne odejście Tbilisi od dotychczasowego kursu proeuropejskiego. Należy spodziewać się dalszego ograniczenia oficjalnych kontaktów rządowych przy jednoczesnym zwiększeniu wsparcia ze strony Zachodu dla gruzińskiego społeczeństwa obywatelskiego i niezależnych mediów. Choć Gruzja uzyskała status kraju kandydującego do UE w grudniu 2023 roku, w odróżnieniu od Mołdawii i Ukrainy nie rozpoczęła jeszcze formalnych negocjacji akcesyjnych¹⁶.

Zarówno Gruzja, jak i Mołdawia znajdują się w otoczeniu niestabilnym pod względem bezpieczeństwa. Obecność rosyjskich sił zbrojnych w Abchazji, Osetii Południowej oraz Naddniestrzu stanowi realne zagrożenie dla suwerenności tych państw i może prowadzić do eskalacji napięć. Wewnętrzne spory mogą w konsekwencji doprowadzić do zmiany kierunku w polityce (jak obecnie w przypadku Gruzji).

W przypadku Armenii zauważalna stała się reorientacja jej polityki zagranicznej, związana z rozczarowaniem jej władz i społeczeństwa współpracą z Rosją. Zacieśnianie współpracy z UE zostało zintensyfikowane zwłaszcza po całkowitym przejściu kontroli nad Górskim Karabachem przez Azerbejdżan. Jednak ze względu na silne uzależnienie tego państwa od Rosji współpraca z UE ma ograniczony zakres, niemniej prowadzone są rozmowy na temat jej sukcesywnego pogłębiania. W lutym 2023 roku Unia Europejska rozpoczęła misję cywilną EUMA w Armenii, której celem jest monitorowanie sytuacji na granicy armeńsko-azerbejdżańskiej. W kolejnym roku zainicjowano dialog z władzami Armenii dotyczący liberalizacji przepisów wizowych. Co więcej UE zadeklarowała wieloletnie wsparcie finansowe, w tym 10 milionów euro z Europejskiego Instrumentu na rzecz Pokoju oraz zapowiedziała przeznaczenie 270 milionów euro na okres czterech lat w ramach Planu Odporności i Wzrostu¹⁷.

Udział Białorusi w Partnerstwie Wschodnim pozostaje zawieszony. UE wspiera społeczeństwo obywatelskie tego kraju, podczas gdy reżim A. Łukaszenki aktywnie współpracuje z Rosją, udostępniając jej terytorium do działań zbrojnych przeciwko Ukrainie¹⁸.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ W. Górecki, *Gruzja zawieszona integrację z UE*, [online:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2024-11-29/gruzja-zawieszona-integracje-z-ue> (dostęp:04.06.2025).

¹⁷ W. Wojtasiewicz, *Ostrożne zbliżenie Armenii z UE i USA*, PISM, [online:] <https://www.pism.pl/publikacje/ostrozne-zblizenie-armenii-z-ue-i-usa> (dostęp:23.06.2025).

¹⁸ E. Kaca, *Debata o Partnerstwie Wschodnim...*, op. cit.

RELACJE POLSKO-MOŁDAWSKIE¹⁹

W świetle powyższych rozważań szczególną rolę odgrywa Polska, która jako jeden z inicjatorów Partnerstwa Wschodniego konsekwentnie wspiera państwa Europy Wschodniej w ich drodze do integracji z instytucjami zachodnimi. Polska nie tylko odegrała kluczową rolę w kształtowaniu politycznego i instytucjonalnego zaplecza współpracy z UE, ale również aktywnie uczestniczyła w realizacji konkretnych inicjatyw dwustronnych i regionalnych. Po 2022 roku, w obliczu rosyjskiej agresji, polska dyplomacja zintensyfikowała działania na rzecz wspierania Ukrainy i Mołdawii w procesie akcesyjnym. Zaangażowanie Polski obejmuje szerokie spektrum działań począwszy od pomocy rozwojowej i humanitarnej, poprzez wsparcie eksperckie i edukacyjne, aż po wykorzystanie instrumentów UE.

Wobec relacji polsko-mołdawskich należy podkreślić, że opierają się one na wzajemnym zaufaniu oraz współpracy politycznej, gospodarczej i rozwojowej. Polska wspiera Mołdawię w jej aspiracjach europejskich i pełni rolę jej rzecznika na forum NATO i UE, wskazując na zagrożenia, przed którymi stoi ten kraj. Po odzyskaniu niepodległości w 1991 r. Mołdawia borykała się z trudnościami gospodarczymi i brakiem stabilnej polityki zagranicznej. Polska uznała jej niepodległość 27 grudnia 1991 r., a w 1992 r. nawiązała stosunki dyplomatyczne, wspierając Mołdawię w uniezależnianiu się od Rosji, stabilizacji sytuacji w Naddniestrzu oraz integracji z UE i NATO²⁰.

Relacje gospodarcze między Polską a Mołdawią zaczęły się rozwijać pod koniec XX wieku, niemniej ich wyraźny wzrost nastąpił po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku. Członkostwo Polski stało się istotnym impulsem dla zacieśniania współpracy, ponieważ Warszawa aktywnie wspierała realizację europejskich standardów i wartości w krajach Partnerstwa Wschodniego, w tym w Mołdawii. Szczególny nacisk położono wówczas na rozwój handlu w sektorze rolnym oraz tekstylnym. Wejście Polski do struktur unijnych otworzyło nowe perspektywy współpracy z Mołdawią, a Warszawa stała się ważnym orędownikiem integracji Kiszyniowa z UE, inicjując liczne projekty wzmacniające dwustronne powiązania gospodarcze. Dalszy rozwój tych relacji nastąpił po podpisaniu przez Mołdawię umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską w 2014 roku, co przyczyniło się do rozszerzenia współpracy handlowej zarówno z Polską, jak i z pozostałymi państwami unijnymi²¹.

W latach 2018–2024 współpraca gospodarcza między Polską a Mołdawią, mimo globalnych i regionalnych wyzwań, jak np. pandemia COVID-19 oraz sankcje gospodarcze nałożone na Rosję, które oddziaływały na handel w regionie, charakteryzowała się systematycznym wzrostem oraz stopniową dywersyfikacją asortymentu wymienianych towarów²².

¹⁹ Więcej w: K. Jagusiak, *Działania Polski na rzecz wzmacniania bezpieczeństwa Republiki Mołdawii*, Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego, XVIII, s. 117-130, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.8278>.

²⁰ *Polska w Republice Mołdawii*, [online:] <https://www.gov.pl/web/republikamoldawii/stosunki-dwustronne> (dostęp: 28.05.2025).

²¹ Warsaw Enterprise Institute, *Polsko-mołdawska współpraca gospodarcza*, Warszawa 2024, [online:] <https://pentrumoldova.wei.org.pl/aktualnosci/polsko-moldawska-wspolpraca-gospodarcza/> (dostęp: 04.06.2025).

²² Warsaw Enterprise Institute, *Polsko-mołdawska współpraca gospodarcza*, Warszawa 2024, [online:] <https://pentrumoldova.wei.org.pl/aktualnosci/polsko-moldawska-wspolpraca-gospodarcza/> (dostęp: 04.06.2025).

Zgodnie z danymi rządu mołdawskiego, w 2022 roku na terenie Mołdawii funkcjonowało ponad 90 firm z udziałem kapitału polskiego. Pod względem wartości zaangażowanego kapitału Polska plasowała się na 22. miejscu wśród zagranicznych inwestorów w tym kraju. Polska udziela wsparcia Mołdawii m.in. poprzez Partnerstwo Wschodnie, programy rozwojowe, pomoc humanitarną oraz wsparcie dla mniejszości polskiej w Mołdawii. Przełomem we wzajemnych relacjach było proeuropejskie zbliżenie Mołdawii po 2007 r., natomiast inwazja Rosji na Ukrainę w 2022 r. doprowadziła do intensyfikacji bilateralnych kontaktów. Polska wspiera reformy administracyjne i gospodarcze w Mołdawii oraz działania zmierzające do rozwiązania konfliktu w Naddniestrzu.

W 2023 roku rząd Polski przeznaczył blisko 30 mln euro na realizację projektów rozwojowych wspierających sektor rolnictwa oraz poprawę efektywności energetycznej w Mołdawii. Środki te służą modernizacji mołdawskiej gospodarki oraz rozbudowie infrastruktury technicznej. Polska aktywnie dzieli się także swoim doświadczeniem z procesu integracji z Unią Europejską, organizując programy szkoleniowe i stażowe dla mołdawskich urzędników administracji publicznej. W 2022 roku około 200 mołdawskich specjalistów odbyło staże w polskich instytucjach i przedsiębiorstwach, co sprzyjało wymianie doświadczeń oraz transferowi dobrych praktyk administracyjnych i gospodarczych²³.

Nawiązując do powyższego rozwój Mołdawii to także koncentracja na reformach administracyjnych, rozwoju lokalnym, edukacji, kulturze oraz wzmacnianiu instytucji państwowych. Kluczowe obszary to zarządzanie, rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich. W 2022 roku Polska udzieliła Mołdawii nieoprocentowanego kredytu (20 mln euro) na wsparcie uchodźców z Ukrainy oraz przekazała sprzęt medyczny o wartości ponad 1,85 mln zł²⁴. Współpraca w dziedzinie kultury i edukacji odgrywa istotną rolę w umacnianiu relacji dwustronnych. Organizacja wymian edukacyjnych, realizacja programów stażowych oraz wspólne przedsięwzięcia i wydarzenia kulturalne sprzyjają budowaniu dialogu międzykulturowego oraz pogłębianiu wzajemnego zrozumienia i zbliżenia między społeczeństwami obu państw.

Współpraca obejmuje również edukację i bezpieczeństwo, w które zaangażowane są m.in. Straż Graniczna, Straż Pożarna i Policja, a działania wspierają także polskie samorządy. Fundacja Solidarności Międzynarodowej (FSM) prowadzi projekty na rzecz modernizacji lokalnej infrastruktury i wspierania przedsiębiorczości²⁵.

W wymiarze politycznym Polska konsekwentnie wspiera dążenia Mołdawii do integracji z UE i NATO, zarówno poprzez dyplomację prezydencką, jak i współpracę parlamentarną. Szczególną rolę odgrywa Polsko-Mołdawskie Zgromadzenie Parlamentarne oraz Polsko-Mołdawska Komisja ds. Współpracy Gospodarczej.

²³ Ibidem.

²⁴ PAP, *Polska przyznała Mołdawii 20 mln euro kredytu*, [online:] <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/polska-przyznała-moldawii-20-mln-euro-kredytu/mf8s52p?utm> (dostęp: 04.06.2025).

²⁵ K. Jagusiak, *Działania Polski na rzecz wzmacniania...*, op. cit.

WYMIAR POLITYCZNY I STRATEGICZNY WSPÓŁPRACY POLSKO-UKRAIŃSKIEJ

Ukraina ze względu na swoje położenie, potencjał demograficzny, gospodarczy oraz społeczeństwo obywatelskie jest najważniejszym państwem wschodniego sąsiedztwa Polski. Prozachodni kierunek Ukrainy oraz jej potencjalne członkostwo w Unii Europejskiej i NATO mają bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo Polski. Miejsce Ukrainy na planszy geopolitycznej rozstrzyga bowiem zarówno o pozycji Rosji w Europie, jak i może przesądzić np. o losie Mołdawii²⁶. Wobec powyższego nie dziwi fakt, że Ukraina od początku swojego istnienia zajmowała szczególne miejsce w koncepcji polskiej polityki wschodniej. W Polsce bowiem od dawna zdawano sobie sprawę, co stanowi także podstawę dzisiejszych wysiłków na rzecz utrzymania suwerenności i niezależności Ukrainy, że istnienie niepodległego i niezależnego państwa ukraińskiego ma kluczowe znaczenie dla osłabienia Rosji²⁷.

Ze względu na wielopłaszczyznową i wielowątkową historię stosunków polsko-ukraińskich, której analiza sama w sobie mogłaby stać się przedmiotem odrębnych opracowań naukowych, w niniejszym opracowaniu nie będą szczegółowo omawiane ani dzieje wzajemnych relacji, ani istniejące w przeszłości spory między tymi państwami. Przedmiotem analizy pozostaje natomiast współczesne wsparcie udzielane przez Polskę Ukrainie w obliczu agresji Federacji Rosyjskiej.

Na wstępie do rozważań warto podkreślić, że podstawowym dokumentem, który porządkuje relacje pomiędzy Polską a Ukrainą jest „Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy”²⁸ sporządzony 18 maja 1992 roku. W dokumencie tym, nie ma co prawda formalnego zapisu o partnerstwie strategicznym między państwami niemniej, zawarto w nim następujące przekonanie: „pozytywne składniki bogatej historii stosunków polsko-ukraińskich będą sprzyjać rozszerzaniu współpracy między bratnimi narodami”. Strony doceniły znaczenie przyjaznych stosunków Polski i Ukrainy dla budowania solidarności europejskiej. Co więcej zadeklarowały „świadomość swojej współodpowiedzialności za pokój, bezpieczeństwo, porozumienie i współpracę na kontynencie europejskim, w tym w Europie Środkowej”²⁹.

Partnerstwo strategiczne Polski i Ukrainy od 1991 roku to proces dynamiczny, zakorzeniony w historycznych koncepcjach geopolitycznych. W polskiej polityce zagranicznej Ukraina od lat posiadała priorytetowe znaczenie, co przekłada się na wysiłki budowania silnych więzi z państwami i społeczeństwami Ukrainy, Litwy i Białorusi. Ukraina ze względu na odmiennie doświadczenia geopolityczne nie prezentowała równie silnej postawy wobec partnerstwa z Polską. Fundamentalnym punktem zwrotnym okazały się jednak wydarzenia Euromajdanu oraz agresja Federacji Rosyjskiej na to państwo. W obliczu tych wydarzeń Polska stała się ważnym kanałem wsparcia

²⁶ P. Żurawski vel Grajewski, *Polska polityka wschodnia 1989-2015. Wymiar narodowy i unijny*, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2016, s. 115-116.

²⁷ R. Zięba, *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*, WUW, Warszawa 2015, s. 200.

²⁸ *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy*, sporządzony w Warszawie dnia 18 maja 1992 r.

²⁹ W. Baluk, *Płaszczyzna polityczna partnerstwa strategicznego Polski i Ukrainy w latach 1991–2023*, [w:], *Partnerstwo strategiczne Polski i Ukrainy w warunkach zmiany systemu międzynarodowego. Punkt widzenia Polski i Ukrainy*, M. Pietraś, W. Baluk, H. Perepełycia (red.), UMCS, Lublin 2024, s. 90.

militarnego, gospodarczego, dyplomatycznego oraz wzorcem transformacji prozachodniej. Obecna współpraca nabrała nowej jakości w związku z europejskimi i euroatlantyckimi ambicjami Kijowa.

Na przestrzeni lat Polska i Ukraina wypracowały dobre podstawy instytucjonalnej współpracy na poziomie prezydentów, międzyrządowym, międzyparlamentarnym i samorządowym. Jak pisze W. Baluk „na ukształtowaną już bazę prawno-traktatową dotyczącą stosunków Polski i Ukrainy składa się ponad 140 różnego rodzaju umów oraz porozumień obejmujących wszystkie szczeble i najważniejsze sfery stosunków bilateralnych. Ważną częścią tej bazy są umowy dwustronne na poziomie jednostek administracji samorządowej (ok. 500 dokumentów)”³⁰.

W latach 1990–2004 głównym celem geopolitycznej strategii Polski było przystąpienie do NATO i Unii Europejskiej. Realizując powyższy cel Polska jednocześnie aktywnie wspierała integrację Ukrainy ze strukturami zachodnimi, uznając ją za kluczowego partnera polityki wschodniej. Po akcesji do UE Polska dążyła do wzmocnienia swojej podmiotowości w Europie oraz rozwoju współpracy regionalnej. W swoich dokumentach strategicznych Polska zwracała uwagę na konieczność wspierania Partnerstwa Wschodniego oraz na zagrożenia płynące z agresywnej polityki Federacji Rosyjskiej na bezpieczeństwo regionu Europy Środkowo-Wschodniej.

Od momentu przystąpienia do UE, Polska starała się skutecznie reprezentować na forum Wspólnoty oraz NATO interesy ukraińskie, podejmowano starania o zintensyfikowanie debaty nad możliwością przyjęcia Ukrainy do UE. Współpraca pomiędzy państwami była realizowana w zakresie politycznym, gospodarczym, społecznym i militarnym. Polska angażowała się także w liczne inicjatywy subregionalne, takie jak Dziewiątka Bukaresztańska, Grupa Wyszehradzka czy Trójkąt Weimarski oraz w operacje NATO, UE, ONZ i OBWE. Otwarcie deklarowano wsparcie dla suwerenności Ukrainy, ale także Gruzji i Mołdawii.

Wobec niczym niesprowokowanej rosyjskiej agresji na Ukrainę Polska stanęła przed największym wyzwaniem i zagrożeniem od czasu zakończenia II wojny światowej. Jednym z pierwszych najbardziej bezpośrednich skutków konfliktu był bezprecedensowy napływ uchodźców z Ukrainy. W pierwszych tygodniach wojny granicę polsko-ukraińską przekroczyły miliony osób uciekających przed działaniami zbrojnymi, z czego duża część znalazła w Polsce stałe schronienie, pomoc i wsparcie.

Rząd RP, mimo początkowych problemów, działając w warunkach nadzwyczajnych, przygotował i wdrożył specjalną ustawę o pomocy obywatelom Ukrainy, zapewniającą im legalny pobyt, dostęp do rynku pracy, opieki zdrowotnej, edukacji, świadczeń społecznych oraz wsparcia psychologicznego. Warty podkreślenia jest bezprecedensowa skala organizacyjnych i logistycznych. Uruchomiono procedury kryzysowe, państwo koordynowało działania samorządów, służb oraz organizacji pozarządowych, w konsekwencji przekształcając kraj w jedno z głównych centrów pomocy humanitarnej dla Ukrainy.

Należy wspomnieć także o wyjątkowej postawie, którą wykazali się Polacy. Tysiące Polek i Polaków otworzyło swoje domy, organizowało zbiórki, oferowało transport, opiekę i pomoc

³⁰ W. Baluk, *Płaszczyzna polityczna partnerstwa...*, op. cit., s. 89.

językową. Oddolna mobilizacja społeczeństwa obywatelskiego była dowodem solidarności, empatii i moralnej odpowiedzialności. Według oficjalnych danych w pomoc uchodźcom z Ukrainy zaangażowało się ok. 77 proc. Polaków³¹.

Dzięki wspólnemu wysiłkowi władz, organizacji pozarządowych, służb publicznych i samych obywateli, Polska nie tylko udzieliła realnego wsparcia milionom Ukraińców, ale także zyskała międzynarodowe uznanie jako fundament europejskiej solidarności i regionalnego bezpieczeństwa.

Zgodnie z informacjami zawartymi na stronach rządowych Polska zajmuje pierwsze miejsce wśród wszystkich państw, które zaangażowały się we wsparcie Ukrainy. Skala przekazywanych pomocy jest olbrzymia i wielopłaszczyznowa. Wojna wymagała także sprawnego zorganizowania pomocy militarnej. Szacuje się, że polska pomoc militarna udzielona walczącej Ukrainie to ok. 15 mld zł³². Polska przekazała znaczną ilość sprzętu wojskowego m. in. samoloty, czołgi, systemy artyleryjskie, drony czy amunicję³³.

Polska bierze udział w przygotowywaniu ukraińskich sił zbrojnych do prowadzenia skutecznych działań obronnych, oferując wsparcie szkoleniowe. Dotychczas zorganizowano lub współorganizowano ponad 500 szkoleń, w których uczestniczyło około 25 tysięcy żołnierzy z Ukrainy. Aż 14,5 tysiąca z nich zostało przeszkolonych w ramach unijnej misji EUMAM (ang. European Union Military Assistance Mission), koordynowanej we współpracy z partnerami z UE. W ramach procesu szkoleniowego organizowane są zaawansowane szkolenia specjalistyczne. Ukraińscy żołnierze zdobywają doświadczenie w zakresie obsługi nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu bojowego³⁴.

W ciągu pierwszych dwóch lat konfliktu Polska, za pośrednictwem swoich instytucji, aktywnie angażowała się w organizację i przekazywanie pomocy humanitarnej dla Ukrainy. Szczególną rolę w tym procesie odegrała Rządowa Agencja Rezerw Strategicznych, która koordynowała działania związane z transportem i dystrybucją niezbędnych środków pomocowych. Agencja uruchomiła i skutecznie prowadzi centrum logistyczno-humanitarne (tzw. hub pomocowy), przez które przetransportowano znaczące ilości niezbędnych dóbr i wyposażenia³⁵.

Podsumowując Polska od wielu lat konsekwentnie wspiera Ukrainę na arenie międzynarodowej, pełniąc rolę jej rzecznika na forum UE, NATO oraz innych organizacji międzynarodowych. Jeszcze przed rosyjską agresją zbrojną na ten kraj Warszawa aktywnie zabiegała o uwzględnianie ukraińskich interesów we wspólnotowych politykach i dokumentach strategicznych. W trakcie trwającego konfliktu, Polska nie tylko podtrzymała wsparcie dyplomatyczne, ale znacząco je zintensyfikowała. Polska inicjowała i współtworzyła liczne wspólne stanowiska oraz rezolucje

³¹ *Pomoc polskiego społeczeństwa dla uchodźców z Ukrainy*, Polski Instytut Ekonomiczny [online:] <https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2022/07/Pomoc-pol-spol-UKR-22.07.2022-D-1.pdf> (dostęp: 24.06.2025).

³² *Polska pomoc dla Ukrainy*, Prezydent.pl [online:] <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/polska-pomoc-dla-ukrainy-plen,93620> (dostęp: 24.06.2025).

³³ Dane o dostarczonym na Ukrainę sprzęcie dostarcza Ośrodek Studiów Wschodnich [online:] <https://www.osw.waw.pl/pl/dostawybroni> (dostęp: 24.06.2025).

³⁴ *Polska pomoc dla Ukrainy*, Prezydent.pl [online:] <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/polska-pomoc-dla-ukrainy-plen,93620> (dostęp: 24.06.2025).

³⁵ Ibidem.

w ramach UE i NATO, domagając się wprowadzenia sankcji wobec Rosji oraz wsparcia politycznego i militarnego dla Ukrainy.

Z perspektywy bezpieczeństwa narodowego Polski zwycięstwo Ukrainy w wojnie z Rosją ma kluczowe, strategiczne znaczenie. Choć pełne zwycięstwo Ukrainy może wydawać się mało prawdopodobne w najbliższej perspektywie, to już samo niedopuszczenie do jej porażki leży w żywotnym interesie Polski. Ukraina pełni bowiem rolę strategicznego bufora oddzielającego Rosję od granic państw NATO i Unii Europejskiej, w tym terytorium Rzeczypospolitej. Przegrana Ukrainy oznaczałaby podporządkowaniu jej rosyjskiej strefie wpływów, co z kolei oznaczałoby znaczące zwiększenie ryzyka militarnego i politycznego dla RP. Wsparcie Ukrainy to także powstrzymywanie ekspansji neoimperialnej Rosji, odbudowy jej wpływów na obszarze post-sowieckim. Istnienie bezpiecznej, suwerennej i prozachodniej Ukrainy leży w interesie Polski, bowiem osłabia Rosję, ogranicza jej zdolność do szantażu energetycznego i militarnego oraz wzmacnia regionalną współpracę. Aktywne wsparcie Ukrainy to także wzmacnianie pozycji Polski jako państwa odpowiedzialnego, zdolnego do kształtowania polityki bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej.

RELACJE POLSKO-GRUZIŃSKIE

Po 1989 roku wśród priorytetów geopolitycznych polskiej polityki zagranicznej znalazły się również państwa Kaukazu Południowego. Polska uznała niepodległość Gruzji w marcu 1992 roku, a już w kwietniu nawiązano oficjalne stosunki dyplomatyczne. Dnia 20 kwietnia 1993 roku oba państwa zawarły traktat o przyjaźni i współpracy^{36,37}. Początkowo Gruzja była dla Polski bardziej przedmiotem troski niż atrakcyjnym partnerem (ze względu na rozpadające się wówczas państwo, ze zmieniającymi się ośrodkami władzy). Pierwszy ambasador Gruzji w Polsce Konstantin Kawtaradze objął swoją funkcję dopiero 8 lutego 2006 roku³⁸.

Uogólniając, można stwierdzić, że do 2006 roku relacje polsko-gruzińskie miały charakter standardowych kontaktów dyplomatycznych, niewykraczających poza przyjęte normy. Przełomowym momentem było wystąpienie ówczesnego Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego w maju 2006 roku, w którym wyraził on poparcie dla aspiracji Gruzji do członkostwa w NATO. Warto podkreślić, że relacje między prezydentami Polski i Gruzji miały również wymiar osobistej przyjaźni, co w naturalny sposób wpływało na intensyfikację współpracy obu państw.

Bez wątplenia na kształtowanie strategicznego partnerstwa pomiędzy Polską a Gruzją istotny wpływ miały wspólne doświadczenia historyczne, zbieżne spojrzenie na politykę ekspansyjną Federacji Rosyjskiej oraz podobne wyzwania wewnętrzne, z którymi oba państwa musiały się zmierzyć. Lech Kaczyński przedstawił koncepcję zacieśniania współpracy pomiędzy państwami

³⁶ T. Lortkiphanidze, *Kaukaz „daleki i bliski” – realia, mity i złudzenia* [w:] s. Bieleń (red.), *Polityka Wschodnia Polski – między fatalizmem geopolitycznym a klątwą niemocy*, ASPRA-JR, Warszawa 2019, s. 173.

³⁷ *Traktat o przyjaźni i współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Gruzji*, sporządzony w Tbilisi dnia 20 kwietnia 1993 r.

³⁸ P. Żurawski vel Grajewski, *Polska polityka wschodnia 1989–2015. Wymiar narodowy i unijny*, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2016, s. 203.

Europy Środkowej a krajami poradzieckimi, opierając ją na wspólnej przeszłości związanej z doświadczeniami komunizmu³⁹.

Dzięki swojemu położeniu geograficznemu Gruzja stanowi kluczowy korytarz tranzytowy między Azerbejdżanem a Turcją, umożliwiając rozwój eksportu surowców energetycznych i towarów z Azji Środkowej do Europy z pominięciem terytorium Federacji Rosyjskiej. Ten czynnik przyczynił się do wzrostu zainteresowania kwestią dywersyfikacji źródeł dostaw gazu ziemnego do Europy, a tym samym do rozważań nad budową systemu przesyłu surowców energetycznych znad Morza Kaspijskiego na rynek europejski. Kaukaz Południowy zaczął zyskiwać coraz większą uwagę polityków europejskich, głównie dzięki proeuropejskiej orientacji Gruzji, jej konsekwentnej polityce zagranicznej oraz dostępowi do zasobów gazowych Azerbejdżanu⁴⁰.

Gruzja konsekwentnie dążyła do zacieśniania współpracy z państwami zachodnimi, traktując je jako gwarancję bezpieczeństwa w obliczu pogłębiającego się ekspansjonizmu Rosji. Przyjęty przez Tbilisi model integracji z Zachodem wzorowany był na środkowoeuropejskiej ścieżce, zakładającej akcesję Gruzji do NATO i Unii Europejskiej. Niestety nie wszystkie państwa europejskie podzielały stanowisko Polski, państw bałtyckich oraz Stanów Zjednoczonych w kwestii gruzińskich aspiracji. Podczas szczytu NATO w Bukareszcie w 2008 roku nie udało się osiągnąć konsensusu w sprawie przyznania Gruzji „Planu Działań na rzecz Członkostwa”. Kluczową rolę w zablokowaniu tego procesu odegrały Niemcy, które sprzeciwiły się takiemu rozwiązaniu. Następujące wkrótce później wydarzenia, w tym wojna sierpniowa z 2008 roku, uwiaryściły rzeczywiste stanowisko Federacji Rosyjskiej wobec prozachodnich dążeń państw byłego Związku Radzieckiego. Konflikt ten stał się jednocześnie pierwszym wyraźnym sygnałem eskalacji imperialnych ambicji Władimira Putina⁴¹.

Warto zwrócić uwagę na współpracę Gruzji z Polską w ramach Partnerstwa Wschodniego, którego celem było m.in. podpisanie umów stowarzyszeniowych oraz utworzenie stref wolnego handlu z Unią Europejską. Polska od samego początku aktywnie wspierała dążenia Gruzji, pełniąc rolę jej orędownika zarówno na forum UE, jak i NATO.

W czasie prezydentury Micheila Saakaszwilego rozpoczęto negocjacje w sprawie umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską, która ostatecznie została podpisana w czerwcu 2014 roku. Gruzja przystąpiła następnie do intensywnych prac nad wdrażaniem zapisów umowy, a ich efekty były pozytywnie oceniane przez instytucje unijne. W ramach dalszego wsparcia, w kwietniu 2018 roku Parlament Europejski oraz Rada UE zatwierdziły przyznanie Gruzji kolejnej transzy pomocy makroekonomicznej w wysokości 48 mln euro. Dodatkowo Gruzja korzystała ze środków przyznawanych w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa⁴². Wartym podkreślenia jest, że podczas rządów Saakaszwilego Gruzja obrała zdecydowany kurs na Zachód, a Polska udzieliła jej w tych staraniach zdecydowanego poparcia.

³⁹ T. Lortkiphanidze, *Kaukaz „daleki i bliski”...*, op. cit., s. 173.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ T. Lortkiphanidze, *Kaukaz „daleki i bliski”...*, op. cit., s. 173.

⁴² A. Szeptycki, *Europa Wschodnia i Kaukaz Południowy. Od ukraińskiej „rewolucji godności” do wojny o Górski Karabach*, Elipsa, Warszawa 2021, s. 110–111.

Ważnym elementem zaangażowania Unii Europejskiej w Gruzji było także rozmieszczenie misji EUMM, której zadaniem było monitorowanie realizacji porozumienia o zawieszeniu broni zawartego z Rosją po konflikcie w 2008 roku. W kolejnych latach współpraca z Unią Europejską była systematycznie pogłębiana, czego wyrazem było m.in. zniesienie obowiązku wizowego dla obywateli Gruzji w 2016 roku⁴³.

W 2018 roku Polska i Gruzja podpisały porozumienie o „partnerstwie strategicznym”, które, mimo swojego symbolicznego charakteru, miało istotne znaczenie dla podkreślenia sojuszniczego wsparcia ze strony Polski oraz roli Gruzji jako ważnego partnera. Gruzja zaliczana jest do państw priorytetowych w ramach Polskiej Pomocy Rozwojowej.

W Wieloletnim Programie Współpracy Rozwojowej na lata 2016–2020 działalność w Gruzji koncentrowała się na dwóch głównych obszarach: wsparciu dobrego rządzenia oraz rozwoju kapitału ludzkiego. W pierwszym z nich realizowano projekty z zakresu rozwoju regionalnego, wzmocnienia potencjału administracji publicznej i samorządowej, rozwoju turystyki, wdrażania postanowień umowy stowarzyszeniowej, a także wsparcia systemów ratownictwa i zarządzania kryzysowego. Z kolei działania na rzecz rozwoju kapitału ludzkiego obejmowały pomoc dla grup społecznie wykluczonych, osób z niepełnosprawnościami, dzieci pozbawionych dostępu do edukacji przedszkolnej i pieczy zastępczej, ofiar przemocy domowej, a także projekty aktywizujące zawodowo i społecznie te grupy⁴⁴.

Średnia roczna wartość polskiej pomocy bilateralnej kierowanej do Gruzji wynosiła około 5 mln zł. W latach 2008–2020 Polska przeznaczyła na współpracę rozwojową z Gruzją łącznie ok. 150 mln zł, co umożliwiło realizację ponad 300 różnorodnych projektów⁴⁵.

Na poziomie państwowym dwustronna współpraca ekonomiczna realizowana jest w ramach Międzyrządowej Komisji ds. Współpracy Gospodarczej⁴⁶. W przyjętej przez rząd gruziński Strategii Polityki Zagranicznej na lata 2019–2022 integracja z Unią Europejską i NATO została wskazana jako jeden z głównych priorytetów polityki zagranicznej państwa.

Pomimo formalnego zacieśniania współpracy (Gruzja formalnie złożyła wniosek o członkostwo w UE w marcu 2022 r. i uzyskała status kraju kandydującego w grudniu 2023 r.), już od kilku lat w relacjach między Gruzją a Zachodem zaczęły pojawiać się poważne rozbieżności i napięcia. Stolice państw zachodnich, zwłaszcza Bruksela i Waszyngton, wielokrotnie zwracały uwagę na spowolnienie procesu reform, głównie w obszarze wymiaru sprawiedliwości, na nieprawidłowości towarzyszące kolejnym wyborom, w tym wykorzystywanie przez władze tzw. zasobów administracyjnych, a także na naruszanie praw człowieka. W ostatnich latach w Gruzji pojawiły się

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ *Polska w Gruzji*, [online:] <https://www.gov.pl/web/gruzja/relacje-dwustronne?> (dostęp:06.06.2025).

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

ugrupowania polityczne odwołujące się do narracji o „tradycyjnych wartościach”, reprezentujące konserwatywny, antyzachodni kurs, zbliżony do retoryki rosyjskiego modelu putinowskiego⁴⁷.

O kryzysie w relacjach z Zachodem można mówić od lipca 2021 roku, kiedy to rządząca partia Gruzińskie Marzenie wycofała się z porozumienia zawartego pod auspicjami przewodniczącego Rady Europejskiej, które miało na celu zażegnanie kryzysu politycznego w kraju. W raporcie Parlamentu Europejskiego z marca 2022 roku, oceniającym realizację umowy stowarzyszeniowej UE-Gruzja w ostatnich dwóch latach, wskazano na pogarszającą się sytuację w zakresie przestrzegania standardów demokratycznych, zwrócono także uwagę m.in. na przypadki zatrzymań liderów opozycji⁴⁸.

30 października 2024 roku Komisja Europejska poinformowała o wstrzymaniu procesu akcesyjnego Gruzji, zapowiadając, że nie wznowi rozmów, dopóki władze w Tbilisi nie zaczną przestrzegać podstawowych wartości Unii Europejskiej, w tym nie wyjaśnią nieprawidłowości wykrytych podczas październikowych wyborów parlamentarnych.

Następnie, 28 listopada premier Gruzji ogłosił, że do 2028 roku kraj nie planuje podjęcia negocjacji członkowskich z UE. W tym okresie Gruzja zamierza również zrezygnować z unijnego wsparcia finansowego, argumentując, że „europejscy politycy i urzędnicy wykorzystują przyznawane granty i kredyty jako formę nacisku”, a samo Tbilisi „nie akceptuje traktowania procesu integracyjnego jak aktu dobroczynności”⁴⁹. Według Kobachidze do końca 2028 roku Gruzja ma osiągnąć odpowiedni poziom rozwoju, zwłaszcza gospodarczego, by móc rozpocząć negocjacje akcesyjne na własnych warunkach i przystąpić do Unii Europejskiej do 2030 roku. Podobną perspektywę czasową przedstawiał już wcześniej lider rządzącej partii Gruzińskie Marzenie, miliardier Bidzina Iwaniszwili. Z kolei przewodniczący parlamentu Gruzji w swoich wypowiedziach posunął się do podważenia celowości dalszych starań o członkostwo w Unii⁵⁰.

Wobec powyższych wydarzeń Polska z rozczarowaniem i niepokojem przyjęła decyzję władz Gruzji o zawieszeniu procesu integracji z Unią Europejską oraz przyjęcie ustaw ograniczających wolności obywatelskie. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP wyraziło rozczarowanie decyzją Tbilisi o zawieszeniu rozmów akcesyjnych z UE do 2028 roku, podkreślając jednocześnie, że Polska nadal będzie wspierać proeuropejskie aspiracje gruzińskiego społeczeństwa⁵¹.

ZAKOŃCZENIE

Polska od lat konsekwentnie prowadzi politykę nastawioną na wsparcie państw wschodniego sąsiedztwa w realizacji ich aspiracji europejskich i euroatlantyckich. Dzięki własnym

⁴⁷ W. Górecki, *Zjeść ciastko i mieć ciastko. Gruzja wobec wojny na Ukrainie i integracji z Zachodem*[online:], <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-06-07/zjesc-ciastko-i-miec-ciastko-gruzja-wobec-wojny-na-ukrainie-i> (dostęp: 06.06.2025 r.).

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ W. Grójecki, *Gruzja zawiesza integrację z UE*, [online:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2024-11-29/gruzja-zawiesza-integracje-z-ue?> (dostęp: 06.06.2025).

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ *Polska zawiedziona decyzją Gruzji. „Będziemy dalej wspierać”*, [online:] <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/wstrzymanie-negocjacji-akcesyjnych-ue-z-gruzja/tv2lcp0?> (dostęp: 06.06.2025).

doświadczeniom związanym z drogą do członkostwa w Unii Europejskiej, Polska doskonale rozumie, jak skomplikowany i wymagający jest to proces. Doświadczenia transformacji ustrojowej, reform gospodarczych i dostosowywania się do standardów zachodnich instytucji pozwalają jej ze zrozumieniem wspierać w podobnych wysiłkach takie państwa jak: Ukraina, Mołdawia, do niedawna Gruzja czy Armenia. Integracja ze strukturami euroatlantyckimi wymaga nie tylko determinacji politycznej, ale też głębokich zmian systemowych m.in. budowy sprawnych instytucji czy umocnienia praworządności i bezpieczeństwa. Od 2004 roku Polska jako pomysłodawca Wymiaru Wschodniego dąży do większego zaangażowania i zainteresowania Unii Europejskiej regionem postsowieckim, w którego państwach oddolnie narodziły się demokracje i społeczeństwa obywatelskie dążące do zmian. Warszawa wspiera w tych państwach reformy instytucjonalne, gospodarcze i rządów prawa, a także pełni rolę rzecznika ich interesów na forum unijnym. Istotne znaczenie miały działania dyplomatyczne przedstawicieli RP na rzecz umocnienia polityki „otwartych drzwi” do struktur euroatlantyckich oraz inicjowanie projektów współpracy regionalnej.

Agresywna polityka Federacji Rosyjskiej, będąca zagrożeniem dla porządku międzynarodowego opartego na prawie i suwerenności państw, tylko umocniła przekonanie o konieczności wspierania prozachodnich reform w państwach byłego Związku Radzieckiego. Polska jako państwo graniczne UE i NATO, doświadczona brutalną historią relacji ze stalinowskim reżimem przyjęła na siebie rolę rzecznika interesów wschodnich partnerów na arenie międzynarodowej, a także realnego dostawcy pomocy zarówno militarnej, humanitarnej, eksperckiej, jak i politycznej czy gospodarczej.

Podsumowując odpowiedź na główny problem badawczy Polska realizuje swoją politykę wobec wschodniego sąsiedztwa poprzez aktywne wspieranie Ukrainy, Gruzji i Mołdawii w ich dążeniach do integracji z Unią Europejską i NATO. Od momentu uzyskania członkostwa w UE, Polska konsekwentnie wspiera reformy instytucjonalne w tych państwach, ponadto jest słyszalnym głosem tych państw na forum unijnym i euroatlantyckim. Celami strategicznymi RP w jej wysiłkach są:

- utrwalanie stabilności politycznej i bezpieczeństwa w regionie Europy Wschodniej;
- wzmocnianie odporności państw wschodniego sąsiedztwa wobec presji ze strony Federacji Rosyjskiej,
- wspieranie procesów integracyjnych ze strukturami europejskimi i euroatlantyckimi,
- pomoc w modernizacji oraz transformacji ustrojowej i gospodarczej.

W podejmowanych działaniach Polska wykorzystuje szereg instrumentów dyplomatycznych (np. jako orędownik aspiracji wschodnich sąsiadów na forum UE i NATO); gospodarczych

(np. wsparcie reform gospodarczych, uczestnictwo w projektach infrastrukturalnych, pomoc rozwojowa itp.), społecznych (organizacja wymian eksperckich, szkolenia, wsparcie dla społeczeństwa obywatelskiego i edukacji demokratycznej).

Do głównych wyzwań w realizacji powyższych celów można zaliczyć:

- agresywną i destabilizującą politykę Rosji (skupioną na przeciwdziałaniu integracji wschodnich państw z Zachodem),
- wewnętrzne problemy polityczne i gospodarcze Ukrainy, Gruzji i Mołdawii opóźniające reformy,
- ograniczone zasoby Polski w porównaniu do skali potrzeb państw Partnerstwa Wschodniego,
- brak jedności i spójności w Unii Europejskiej (różnice w podejściu do polityki wschodniej),
- zmieniające się uwarunkowania międzynarodowe i konieczność reagowania na nowe kryzysy (np. migracyjne, energetyczne).

Pomimo licznych wyzwań, strategicznym celem Polski pozostaje trwałe zapewnienie bezpieczeństwa w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Wobec brutalnej agresji Rosji na Ukrainę, która potwierdziła rzeczywiste intencje i imperialne ambicje Kremla, Polska powinna nieustannie podejmować działania by nie dopuścić do dalszej ekspansji tej polityki. Taki cel wymaga konsekwentnej postawy, kontynuowania i wzmacniania swoich działań wspierających europejskie i euroatlantyckie aspiracje państw wschodniego sąsiedztwa oraz ścisłej współpracy z państwami członkowskimi UE i NATO.

BIBLIOGRAFIA / REFERENCES LIST

PIŚMIENNICTWO / LITERATURE

Baluk W., *Plaszczyzna polityczna partnerstwa strategicznego Polski i Ukrainy w latach 1991–2023*, [w:] M. Pietraś, W. Baluk, H. Perepełycia, red. *Partnerstwo strategiczne Polski i Ukrainy w warunkach zmiany systemu międzynarodowego. Punkt widzenia Polski i Ukrainy*, UMCS, Lublin 2024.

Barabasz A., Piechocki M., *Partnerstwo Wschodnie jako instrument polityki wschodniej UE?*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, 6/2012.

Bazhenova H., *Ukraina w Partnerstwie Wschodnim: osiągnięcia i perspektywy*, Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, 17 (2019), DOI: <https://doi.org/10.36874/RIESW.2019.2.3>.

Górecki W., *Gruzja zawiesza integrację z UE*, [online:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2024-11-29/gruzja-zawiesza-integracje-z-ue>

Górecki W., *Zjeść ciastko i mieć ciastko. Gruzja wobec wojny na Ukrainie i integracji z Zachodem*, [online:] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-06-07/zjesc-ciastko-i-miec-ciastko-gruzja-wobec-wojny-na-ukrainie-i>

Jagusiak K., *Działania Polski na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa Republiki Mołdawii*, Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego, XVIII, DOI: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.8278>.

Kaca E., *Debata o Partnerstwie Wschodnim w kontekście inwazji Rosji na Ukrainę*, PISM, [online:] <https://www.pism.pl/publikacje/debata-o-partnerstwie-wschodnim-w-kontekście-inwazji-rosji-na-ukraine>

Legucka A., *Miejsce i rola Wschodniego Wymiaru w polityce bezpieczeństwa NATO i Unii Europejskiej*, rozprawa doktorska, AON, Warszawa 2004.

Legucka A., *Polityka wschodnia Unii Europejskiej*, AON, Warszawa 2008, s. 51.

Lortkiphanidze T., *Kaukaz „daleki i bliski” – realia, mity i złudzenia* [w:] s. Bieleń, red. *Polityka Wschodnia Polski – między fatalizmem geopolitycznym a klątwą niemocy*, ASPRA-JR, Warszawa 2019.

Marcinkowska P., *Europejska Polityka Sąsiedztwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011.

Ośrodek Studiów Wschodnich, *Dostawy broni*, [online:] <https://www.osw.waw.pl/pl/dostawybroni>

PAP, *Polska przyznała Mołdawii 20 mln euro kredytu*, [online:] <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/polska-pryznala-moldawii-20-mln-euro-kredytu/mf8s52p>

Pietraś M., Stachurska-Szczesiak K., Misiągiewicz J., *Europejska Polityka Sąsiedztwa Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2021.

Polska pomoc dla Ukrainy, Prezydent.pl, [online:] <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/polska-pomoc-dla-ukrainy-plen,93620>

Polska w Gruzji, [online:] <https://www.gov.pl/web/gruzja/relacje-dwustronne>

Polska w Republice Mołdawii, [online:] <https://www.gov.pl/web/republikamoldawii/stosunki-dwustronne>

Polska zawiedziona decyzją Gruzji. „Będziemy dalej wspierać”, [online:] <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/wstrzymanie-negocjacji-akcesyjnych-ue-z-gruzja/tv2lcp0>

Pomoc polskiego społeczeństwa dla uchodźców z Ukrainy, Polski Instytut Ekonomiczny, [online:] <https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2022/07/Pomoc-pol-spol-UKR-22.07.2022-D-1.pdf>

Sydoruk M., *Wizje Europejskiej Polityki Sąsiedztwa UE oraz Polski w relacjach Unii i Ukrainy*, UMCS, [online:] <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2017/0510/101909-cew-analiza-nr15.pdf>

Szeptycki A., *Europa Wschodnia i Kaukaz Południowy. Od ukraińskiej „rewolucji godności” do wojny o Górski Karabach*, Elipsa, Warszawa 2021.

Warsaw Enterprise Institute, *Polsko-mołdawska współpraca gospodarcza*, Warszawa 2024, [online:] <https://pentrumoldova.wei.org.pl/aktualnosci/polsko-moldawska-wspolpraca-gospodarcza/>

Wojtasiewicz W., *Ostrożne zbliżenie Armenii z UE i USA*, PISM, [online:] <https://www.pism.pl/publikacje/ostrozne-zblizenie-armenii-z-ue-i-usa>

Zięba R., *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*, WUW, Warszawa 2015.

Żurawski vel Grajewski P., *Polska polityka wschodnia 1989–2015. Wymiar narodowy i unijny*, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2016.

ŹRÓDŁA / SOURCES

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2020, [online:] https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf

Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy, sporządzony w Warszawie dnia 18 maja 1992 r.

Traktat o przyjaźni i współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Gruzji, sporządzony w Tbilisi dnia 20 kwietnia 1993 r.

Copyright (c) 2025 Klaudia JAGUSIAK

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License